

Intervjuu protokoll

Teema	Erivajadustega laste õppimisvõimalused
Aeg	9.00-13.00
Koht	Kiigemetsa Kool, Siimusti, Jõgevamaa
Protokollija	Raina Loom

Osavõtjad:

	Nimi	Ametikoht	Kontakt
1.	Janne Vilms	Kiigemetsa Kooli direktor	7 762 942
2.	Tuijo Kүүts	Kiigemetsa Kooli direktori asetäitja õppe- ja kasvatustöö alal	7 739 162
3.	Merje Talistu	Kiigemetsa Kooli huvijuht	7 739 162
4.	Kairi Merimaa	Kiigemetsa Kooli õpetaja	7 739 162
5.	Külli Nõmm	Riigikontrolli III AO auditijuht	6 400 749
6.	Raina Loom	Riigikontrolli III AO audiitor	6 400 735

Olulisemad küsimused

Käesoleval õppeaastal õpib Kiigemetsa Koolis 119 õpilast ning õpilaskodus on 96 õpilast. Koolis toimub abiõpe, toimetulekuõpe ja hooldusõpe ning toimetuleku jätkuõpe.

Õpilased ja spetsialistid

Kool on suutnud tagada erivajadustega laste õpetamiseks vajaliku personali olemasolu, kuid eesmärgiks on arendada tugiteenuste kättesaadavust. Arvestades õpilaste vajadusi, on hädasti tarvis psühholoogi. Plaanis on arendada ka rehabilitatsiooniteenuste osutamist, kuna selleks on olemas väga head tingimused, kuid praegu napib töötajaid. Kooli eesmärgiks on suurendada füsioterapeudi töökoormust ning leida ka tegevusterapeut. Praegune olukord sunnib koole tugiteenuste spetsialiste otsima kõikvõimalikke vahendeid kasutades, kuid kuna nende teenuste osutamine on erivajadustega lastele hädavajalik, peaks olema riigi poolt tagatud spetsialistide töökohad ning spetsialistide palgad peaksid olema kaetud riieelarvest.

Suureks probleemiks on üldine perede sotsiaalne olukord. Paljudes peredes on olukord väga halb, esinenud on ka väärtegusid laste suhtes. Hinnanguliselt kolmandik siinsetest lastest on täiesti hoolitsuseta jäetud, ühel kolmandikul lastest on tõeliselt hoolivad kodud, ülejäänud saavad enam-vähem hakkama.

Vanemate huvi puudumist lapse käekäigu osas peegeldab näiteks see, et kooli korraldatavate lahtiste uste päevadele on saanud ainult 2-3 lapsevanemat ja paar valla asutuste töötajat. Ka lapse arenguvestlustele ei tulla lihtsalt kohale. Abiklassi laste perekonnad on väga probleemsed, sageli ei tunne vanemad laste käekäigu vastu huvi, isegi keegi suguvõsast ei tule laste koolilõpetamisele. Küll aga on toimetuleku ja hooldusklassi laste vanemad õppe- ja kasvatustööst väga huvitatud ja kaasa haaratud – mida raskem puue, seda hoolivam perekond.

Kooli tähelepanekute kohaselt kardavad lapsed koolist ära minna, sest nad kardavad päriselu. Koolis on lapsed väga kaitstud. Nädalavahetuste saabudes muutuvad lapsed närvilisteks. Lapsed ei taha koju minna, seetõttu on neljapäev väga raske (kolmapäevaks organiseeritud ujumine, et pingeid leevendada). Esmaspäeviti aga on paljud lapsed väga väsinud ja närvilised.

Olukord on halvenenud aastatega. Ka meedia surve suur, tarbimisühiskond ja kohustus olla edukas sunnivad inimesi pingutama, vaimupuudega inimesed ei suuda sellele koormusele vastu panna.

Probleemiks ka see, et laste kõne on väga mandunud. Omandatud sõnavara on reeglina napp ja rumal, kasutatakse 10 trafaretset lauset. Ilmselt tingitud kodusest ja meedia kõnekasutusest, reklaami tekstide mõju.

Koolielu esimesed 5 aastat olid palju kergemad ja töö efektiivsus oli suurem. Täna on õpetust, kasvatust jmt lasteni viia palju raskem.

Huvi vähesust laste käekäigu üle võib tõdeda ka kohalike omavalitsuste töötajate poolt. Kui kool kutsus kokku valdade sotsiaaltöötajad, siis 11-st kutse saajast tulid kohale 3. Mitte kõik omavalitsused ei tunne oma laste vastu huvi. Mõned on aga väga aktiivsed – helistavad ja küsivad, kas on midagi vaja. Eestis ei huvita ühiskonda “võõraste” saatus, ükskõiksus süveneb, alkoholism on suur probleem. Palju on peresid, kus lapsetoetused juuakse lihtsalt maha.

Koostöö tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandesüsteemiga

Koolis töötab koolitervishoiuteenuse raames õde, kes on põhikohaga tööl Jõgeva haiglas ning käib kaks korda nädalas koolis. Laste jaoks on tema olemasolu väga oluline, lapsed vajavad inimest, kes kuulaks nende muresid.

Suureks probleemiks on infoliikumine. Info laste tervise kohta perearstide, eriarstide ja kooli vahel ei liigu üldse- ei teata isegi vaktsineerimiste jms kohta. Laste tervisekaardid jõuavad kooli suure hilinemisega või üldse mitte. Kooliõde peab väga suurt vaeva nägema, et mingisugustki infot koguda.

Koolil ei ole võimalik prognoosida aastaate lõikes laste arvu, sest kusagilt ei jõua laste kohta teavet koolini. Ka perearst ei teavita, et tema nimekirjas on erivajadustega (puuetega) lapsed. Perearst võiks teada anda kooliõele, et on sündinud selline laps, kes edaspidi tõenäoliselt vajab kohta erivajadustega laste koolis.

Probleemiks on rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud teenuste kättesaadavus. Toimetuleku ja hooldusklassi õpilastest ainult 2 kasutavad rehabilitatsiooniteenuseid (kokku 30 last), kuigi kõik peaksid kasutama. Takistusteks on teenuste osutajate vähesus, teenuste kättesaadavuse asukoht, vanemate teadmatus jmt. Kool oleks valmis rehabilitatsiooniteenuseid ise pakkuma, kuid praegu puudub selleks võimalus.

Õppevahendid ja õppetöö korraldus

Abiõppe ja toimetulekuõppe õppevahendeid praktiliselt pole, abiõppe õpikud pärinevad enamasti 1970-ndatest aastatest. Viimasel kümnel aastal on ilmunud 8 õpikut ja 7 töövihikut lihtsustatud õppekava tarvis. Käesoleval aastal ilmus ka paar tööraamatut, toimetulekõppekava täitmiseks, kuid see on ebapiisav. See, et õpetajad ise on sunnitud looma riigi poolt kinnitatud õppekavade täitmiseks õppevahendeid, ei ole normaalne.

Kooli praktikale tuginedes võib öelda, et teatud hulga õpilaste “ellu tagasi” toomise eesmärgil oleks vaja kinnist õppeasutust, et neid elama ja õppima õpetada ning harida. Nende laste sotsiaalne olukord ja kasvukeskkond on olnud nii halb, et nõ tavakorras neid “jalule” aidata on ääretult raske. Karistada ei ole neid õige ning kodust päris eemaldada ka ei saa.

Näiteks on Prantsusmaal niisugused koolid olemas. Prantsusmaa on muidugi üldiselt konservatiivne, kuid seal on range kasvatus- ja õppedistsipliiniga koolid, kus nädala alguses annab lapsevanem lapse koolile üle ja nädala lõpus tuleb järele. Rootsisis aga näiteks on iga kolme lapse peale koolis üks inimene, kogu ühiskond pöörab palju tähelepanu ning laste kallal vägivallatsemine või muud probleemid ei jää märkamata. Ka Soomes on olukord samalaadne, Soome kolleegide sõnutsi pole probleemiks, et vanematega ei saaks koostööd teha.

Kooli suureks mureks on koolikohustuse mittetäitmine. Koolikohustuse mittetäitjaks loetakse kõiki neid, kes ilma põhjuseta puuduvad. Nende õpilaste jaoks on sisse seatud oma nõ järelevalve kord ja

nendega tegeleb eraldi sotsiaalpedagoog. Hea koostöö on ka politseiga, kelle kaasabil püütakse ohjeldada suitsetamist, leida koolist puudujaid jm.

Tavakool ja erivajadustega laste kool

Kooli praktikale tuginedes võib öelda, et abikooli klassi õpilase uute teadmiste õppimisvõime lõpeb 7. klassis, mil teadmiste ja võimete lagi on saavutatud. Edasi toimub ainult omandatud teadmiste kordamine, kinnistamine.

Kui tavakool võtab endale kohustuse õpetada kerge vaimupuudega last, siis peab õpetajatel olema pädevus ja kindlasti peab olema abiõpetaja, seda isegi siis, kui tavaklassis õpib ainult üks LÕK alusel õppiv laps. Kindlasti tuleks vaadata ikkagi puude raskusastet, ka kergel vaimupuudel võib olla kolm erinevat vaheastet. Kooli praktikale tuginedes võib väita, et need õpilased, kellel on kerge ja keskmise raskusastme vahepealne puue, ei saa enam tavakoolis hakkama.

Tavakooli tavaklassis õppiva vaimupuudega lapse jaoks seisneb oht selles, et ta jääb piisava toetuse puudumise tõttu õpetamata. Näiteks, tööõpetuse tundide puhul ei ole lahenduseks see, et laps on mitme erineva klassiga tunnis. Kindlasti on erivajadustega laste õpetamiseks vaja rohkem töõjõudu, kui täna tavakoolides on. Lisaks on tavakoolis oht, et need lapsed ei saa osa võtta huvitegevusest, mistõttu kannatab sotsialiseerumine. Kiigemetsa Koolis osalevad kogu kooli õpilased ühistegevuses, isegi hooldusklass. Suures tavakoolis ei saa need lapsed esineda.

Probleemiks on ka see, et 160-st eripedagoogika täiendõppe tunnist ei piisa erivajadusega lapse õpetamiseks. Kui ei ole eripedagoogi, siis peab olema vähemalt praktik, kes on abikoolis töötanud. Praktika näitab, et parimad on eripedagoogiks ümber õppinud lasteaia kasvatajad, kes on orienteeritud eeskätt hooldamisele. Kõrgharidusega ülikooli lõpetaja ei tule hooldusklassi tööle. Kiigemetsa Kooli ei ole 8 aasta jooksul ükski eripedagoog kandideerinud. Siin võib olla üldisemaks probleemiks õppe sisu ja kvaliteet. Tallinna ülikoolis on õpe praktilisem, Tartus liiga laialivalguv või teoreetiline.

Seda, kas erivajadusega laps on võimeline tavakooli tavaklassis õppima on väga keeruline öelda, kuid kindlasti tuleb alustada vaheteo tegemisest puute ja haiguste vahel. Kiigemetsa Kooli jõuavad lapsed peamiselt 6.-7. klassi, aga tullakse ka 9. klassi. Siis on juba hilja, sest tööharjumus on kadunud ja käitumishäire välja kujunenud. Enamasti läheb õppeaasta algusest kuni jõuludeni, et lapsele üldse mingi eduelamus anda ning talle anda tunne, et ta midagi väärt on.

Küll aga ei ole Kiigemetsa Kooli praktikale tuginedes võimalik mõõduka ja raske (TÕK) vaimupuudega (autismi diagnoosiga) lapse õpetamine tavaklassis. See suhtumine, et selline laps on suuteline tavaklassis õppima, on vastutustundetud suhtumine. Autistliku joonega õpilast tavakoolis ei märgata, seda ei oska märgata ei õpetajad ega kaasõpilased. Nende laste jaoks on oluline turvaline keskkond, omataoliste lähedus ning eduelamused. Sageli soovivad need õpilased hoopis eralduda kaaslastest.

Rahastamine

Eelarvestamise tava skeem on järgmine: ministeerium teeb teatavaks üldsumma, seejärel kooli töötajad teevad endapoolsed kuluarvestused, plaanilised tööd, mis seotud maja haldamisega. Seejärel vaadatakse, kas mahutakse olemasolevatesse piiridesse. Seejärel saadetakse kooli poolt koostatud eelarve kooli nõukogule esimeseks lugemiseks, arutatakse nõukoguga, kui kooli nõukogu kooskõlastanud, siis saadetakse maavanemale allkirjastamiseks.

1998.a alustati 58 õpilasega ja eelarve oli u 4 miljonit. Tänavu eelarve 10,2 miljonit, kuid laste arvu kasv ka olnud oluline, rohkem kui 50 %. Kõige kallimaks õppevormiks on kahtlemata hooldusõpe (ruumikasutus, palk, vahendid (sh ihuhooldus, mähkmed jms)).

Kahjuks riigikoolil ei ole võimalik projektidest raha taotleda. Mõnikord on probleemiks ka infopuudus, nt ei saa kool käesoleval aastal Tiigrihüppe projektis osaleda, sest teave taotluse

esitamisest ja tingimustest jõudis kooli liiga hilja, kuna enam ei ole võimalik taotleda eelarvest raha, ei saa maavalitsus panna oma osalust (eelarve ammu enne projekti väljakuulutamist kinnitatud).

Praegu püütakse saada osalust Koolikatsuja projektis euromeetme 1.1 raames.

Kuna õpilaste arv väheneb ja tavakoolid haaravad “kergemad” õpilased ära, ollakse valmis selleks, et abikool kaob ära. Tulevikunägemuseks on välja arendada nõustamiskeskus.

Nõustamiskomisjonid

Kooli jaoks on nõustamiskomisjoni täpsed funktsioonid ebaselged. Koostööd eriti pole, tavaliselt küsitakse, kas on vaba kohta. Kooli hinnangul on ebaselge see, kes peaks algatama suunamise protsessi – mida peaks tegema kool, kes lapsega enam toime ei tule, lapsevanem algatab protsessi vaid erandjuhul. Nõustamiskomisjoni kaudu “valesid lapsi” kooli sattunud ei ole.

Nõustamiskomisjonist saabuva dokumentatsiooni puhul on küsitav psühhiaatri pädevus ja otsuse sisu, tihti on psühhiaatri tõendil märgitud missugune õppekava õpilasele määrata ja mõnikord on märgitud ka kooli nimetus, kuid märkimata on see, mis on tegelikult kooli jaoks oluline (kuidas lähtudes lapse tervislikust seisundist või puudest lapsega käituda). Probleemiks on ka see, et kool ei tea, kas vajalikud ravimid jõuavad kõik lapsega kooli kaasa. Kooli jaoks on kõik lapse tervisesse puutuv teadmata. Kool saab teavet vaid siis, kui lapsevanem on osanud teavet anda, kas ta tahab seda anda, kohustus puudub või kui seda ise aktiivselt otsitakse.

Omaette probleem on ka see, et kui lapsevanemal puudub teadmine või huvi, ei jõua laps õigeaegselt komisjoni ning tema suhtes jäävad otsused tegemata. Praegu ootavad kaks last abikoolis toimetulekusse üleminekut, kuid vanemad ei lähe lapsega intellektuuringutele kaasa ja koolil puudub võimalus midagi ette võtta.

Igal aastal on ette tulnud mõned juhtumid, kui tuleb õppekava muuta. Paar last läinud ka tavakooli RÕKile tagasi – mahajäämus tulenes varem sotsiaalsest abitusest ja õpetamatusest mitte intellektiprobleemidest.

Õpilaste edasine elukäik

Kool on jälginud lõpetajate edasist käekäiku. Lõpetajad, kellel hoolivat peret pole, lähevad pärast lõpetamist nõ valla sotsiaaltoetusele, kutsekoolist langevad nad reeglina kiiresti välja, sest kodu toetust pole ja võimed on väikesed. Kutsekoolides ei ole võimalik nende lastega põhjalikult ja individuaalselt tegeleda. Enamustes kutsekoolides ei ole ka eripedagoogi.

Üldjuhul suudavad abikooli lapsed konkreetse tööprotsessi edukalt selgeks õppida. Kui lapsed on mingi tööprotsessi selgeks õppinud, siis oskavad nad seda väga hästi ja oskusi saaks hästi rakendada (nt puhastusteenuste osutajad). Samas vajavad nad siiski toetamist ja juhendamist. Just viimasest jääb aga kutsekoolides puudu.

Paljud lõpetajad, kellel pere toetust pole, satuvad vangi. Nagu eelpool mainitud, on nende laste kodune kasvukeskkond selline, et nad ei suuda “välja rabeleda”, nende käitumisprobleemid on suured, piire ei tunta, reegleid ei tunta ning nii satutakse pahandustesse.

Väga hea on koostöö Põltsamaa kutsekooliga. Kutseõppeasutuste praktikat tulevad õpilased võimalusel kõik oma kooli tegema.

Siiski on täna suureks probleemiks toetava elamise ja päevakeskuste süsteemi puudumine. Jõgeval ja Voorel on päevakeskused, kuid siiski piiratud võimalustega.

EHIS

Suurimaks probleemiks on see, et registri kasutamine on suuresti piiratud. Näiteks ei saa kohalikud omavalitsused registrit kasutada, mistõttu tuleb koolil saata andmeid nii EHIS -esse kui kohalikku omavalitust. Küll aga on kasu sellest, et pensioniametisse ei pea enam iga valla kohta teatama. SKAle saadetakse iga kuu floppy kettal andmed õpilaskodus olevate laste kohta, väljavõtet EHIS-st õpilaskodus õppijate kohta eraldi teha ei saa.

Probleemiks on ka see, et register ei anna otsest vastust, kas mõni töötaja vastab kvalifikatsioonile. Registrit viiks saada kasutada ka näiteks personali otsimiseks. Transpordi info esitamine samuti probleemne, sest pole arvestatud kõigi eripärasid.

Küll aga pole info laste detailsete haiguste ja erivajaduste kohta vajalik, sest raha (koefitsient) tuleb õppekava järgi.

Muud probleemid

Infoliikumine erinevate lapsega tegelevate osapoolte vahel on suur probleem. Praegu tundub isikuandmete kaitse seadus olevat suureks takistuseks igasuguse lapse kohta käiva info liikumiseks.

Kool ei saa sageli ametlikult teada, et õpilane on saanud hakkama väärteoga, mis on jõudnud juba kohtuni. Kriminaalhooldus ametnikud ei suhtle kooliga kirja teel, aga suusõnaline jutt ei saa kajastuda õpilase toimikus.

Ebaselge on maavanema funktsioon, tema roll on formaalne, raha ta ei juhi, õppetegevust samuti mitte, samas peaks tegema riiklikku järelevalvet.

Tutvumine toimikutega

Kohapeal tutvuti 3 õpilase toimikuga.